

İKTİSAT DÜŞÜNCESİNİN YAKIN DÖNEM EVRİMİ VE TÜRKİYE'DE İKTİSAT OKURYAZARI OLMAK *

Prof. Dr. A. Dinç ALADA**

Değerli Meslektaşlarım, Sevgili Öğrenciler,

Daha dar bir gurup akademisyen arkadaşım ile bundan kısa bir süre önce üniversitenizin bir seminer odasında biraraya gelme fırsatım olmuştu. Bugün ilk kez siz öğrenciler ile de birlikte olmak beni onurlandırıyor.

- I -

Sözlerime konferans başlığına dair iki küçük eleştiri ile başlamak istiyorum. İlki, bir faaliyetin **bilimsel** olduğunda ısrarlı olabilmek için, kuram, öndeyi ve varsayımların yöntemsel ölçütlere göre değerlendirilmesi gereği ile ilgilidir. Kuramlar, önermeler ve bu önermelerin dayandığı varsayımlar, yanlışlanabilirlik, sınanabilirlik, sınanabilirliği azaltan yöntemsel ölçütlere göre kıyaslandığında bunlara bilimsel sıfatı eklenebilir. Ancak, yöntemsel ölçütler üzerinde sosyal bilimciler bir ittifak kuramamışlardır. Dolayısıyla, tartışmalı ölçütlerden hareketle sosyal bilimlerin kuramlarının değerlendirilmesi kimseyi tatmin etmeyecektir. Bir başka deyişle, fen bilimlerinde olduğu gibi daha geniş bir mutabakat oluşamayacaktır.

* Bu yazı, Marmara Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nin düzenlediği "Bilimsel Faaliyetlerde Değişim ve İktisadın Bir Bilimsel Öğreti Alanı Olarak Eğitimi" panelinde (13.03.2007) yapılan konuşma için hazırlanmıştır.

** İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, Maliye Ana bilim dalı öğretim üyesi.

Bu durumda, eğer kuramların bilimselliği vurgulanmaya devam ederse, bu kez, bilim ile bilim olmayan, bilim ile değerler, bilim ile etik arasında çok kesin bir ayrımı kabul eden pozitivistimin sorun alanına girilir¹.

Panel başlığı ile ilgili ikinci konu, bilimsel iktisat öğretisi kavramının uyandırabileceği hatalı izlenimdir. Yine, bilimin en yüksek ve en değerli düşünce alanı olduğu, ancak bu mertebeye, onun değerlerden, her türlü ahlakî yargılardan, tüm metafiziklerden arındırılarak, bu düşüncelerin zihnimizin dışında tutularak erişilebileceği iddiasındaki pozitivistimin sorun alanına kapatılma tehlikesi burada da mevcuttur. Ayrıca, 'bilimsel iktisat öğretisi' kavramının 'bilimcilik' olarak adlandırılacak vurgusu yanında, sosyal bilimlerde ve iktisatta tek felsefe, tek bakış ve tek görüş olduğu veya diğerlerinin bu mertebeye hiçbir zaman ulaşamayacağı üstü örtük imasını da içinde barındırdığı ileri sürülebilir. Yine aynı açmaz içine giriliyor: bilimsel iktisat kuramından bahsediliyorsa hangi yöntemsel ölçütler ile bu tanımlama yapılmıştır, bunun ortaya konması gerekir.

Tekrar vurgulamak gerekirse, ideal olan, iktisat ve sosyal bilimlerde bilimsel ölçütler üzerinde mutabakatı zorlamak yerine özgürce herkesin iktisat düşüncelerini ortaya koyarken dayandıkları felsefelerin tartışılabilir kılınmasıdır.

- II -

Tartışma konusu, 'sosyal bilimlerde ve iktisat düşüncesinde değişim ve Türkiye'de iktisat okur-yazarı olmak' şeklinde daraltılabilirse üzerinde daha kolaylıkla odaklanılabilir.

Sosyal bilimler ve özellikle iktisat düşüncesinin günümüzdeki çehresini anlayabilmek için, yaşanan dönüşümün başlangıcı II. Dünya Savaşı sonu veya 'yeni dünya düzeninin' tasarlandığı 1946 yılına geri götürülmelidir. 1946 yılı hem bir son, hem de bir başlangıçtır. 1946 yılı sondur; çünkü iktisat düşüncesinde, kuram ile uygulama ya da politikalar arasındaki dengeyi koruyan, iktisadın insan hayatının sorunlarını karşılama gereken moral bir bilim dalı olduğunu, iktisatçının sürekli olarak kamu düzenlemeleri, iktisat politikaları ile pratik çözümler arayışı içinde olması gerektiğini ileri süren J. M. Keynes'in ölüm yılıdır. W. Petty ile başlayan A. Smith ile devam eden J. S. Mill, A. Marshall ile J. M. Keynes'e kadar uzanan², kamu yararı fikrini savunan, toplumsal hayatın tek, tek bütün sorunlarına tekil çözümler arayan düşünce geleneğinin de kurumsal olarak³ bittiği yıldır.

1946 aynı zamanda bir başlangıçtır; uluslararası ilişkilerde hiçbir çağda ulaşılamayan, kurumsallaşmış, istikrarlı, dengeli, yönetilen ve dizginlenmiş bir kapitalizmin, refah kapitalizminin de ilk yılıdır. Gerçekte kapitalizmin dizginlenmiş,

¹ Sosyal bilimlerde kuramları belirli ölçütlere göre değerlendirerek sınıflamanın yararı, her sosyal bilimci aynı kanaatte olmasa bile, karşı çıkılamaz derecede önemlidir. Ancak, sosyal bilim kuramlarının yöntemsel değerlendirmesinden önce ana sorun, kuramların doğruyu ya da gerçeği arama yolunda nasıl bir tavır içinde olduklarının sorgulanmasıdır. Böylece, üzerinde durulması gereken asıl konu, bir başvuru alanı olarak felsefelerdir. Bkz., Alada, A.D. "İktisat Düşüncesinde Felsefi Yaklaşımın Önemi", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. 59, No. 2, Nisan – Mayıs 2004.

² Bkz., Hutchison, T.W. *Changing Aims in Economics*, Oxford: Blackwell, 1992, s.1-5.

³ Şüphesiz, münferit bazı iktisatçılar bu geleneği sürdürmektedirler; ancak iktisatçılık artık kurumsal olarak insanın tüm sorunlarını kavrayan bir temelde anlaşılmamaktadır.

kurumsallaşmış hali, en azından bir yüz yıllık süreç sonunda ivme kazanmıştı. 1848 yılında, Fransa’da eşitlikçi ve özgürlükçü siyasal hareketlerin yeniden canlanışını müteakip, başta İngiltere’de ve diğer ülkelerde adım, adım kurumlarda göze çarpan evrimleşme, sırasıyla oy hakkının genelleştirilmesi, sendika kurma ve grev hakkının yaygınlaşması, yerel yönetimler reformları ile devam eden⁴ sürecin bir diğer adı “örgütlenmiş kapitalizm”⁵ idi.

Ancak, I. Dünya Savaşı, 1929 Dünya Buhranı, II. Dünya Savaşı ile kesintiye uğrayan kapitalizmin sosyalleşme eğilimi 1946’da ‘Yeni Dünya Düzeni’ ile doruk noktasına çıkıyordu. Bretton Woods kurumlarıyla uluslararası iktisadî ilişkilerin yönetimini çok elden⁶ yürütmeyi deneyen, ABD liderliğindeki Batı sistemi, SSCB ile arasındaki güç dengesini koruyan, iktisadî konjonktürün yükseliş ve canlanma tarafında seyrettiği, kısaca refah kapitalizmi olarak adlandırılan 1946 – 1973 arasındaki dönemde iktisadî düşünceye Neo-klasik iktisat ile Keynesci iktisadın evliliği hükmetmekteydi: **Neo-klasik Sentez**. Kapitalizmin bu ‘altın çağı’nda iktisat düşüncesine hâkim olan Neo-klasik Sentez, ana felsefî tercihi olarak kesinliğe ulaşmayı öne çıkardı⁷; bir başka deyişle, ampirik bilgi arayışları ile formelleştirme çabası arasındaki dengeyi ikinci lehine bozdu⁸. Bu tercihin doğal sonucu, matematiği iktisat biliminin gelişiminde bir araç olma özelliği yerine kesinliğin dili olarak temel bir amaç haline getirdi. Oysa, örneğin 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başlarında yazan Alfred Marshall, matematiği iktisat düşüncesinin kullanabileceği bir **araç** olarak görüyordu⁹. Neo-klasik iktisat – Keynesci iktisat uzlaşısı, rekabet, kâr, fayda, denge kavramlarını hep kesinliğe göre tanımladı; hatta, Keynes’in ‘Genel Kuramı’nda kullanmadığı **kesinlik** anlayışını, Hicks, IS-LM yorumu ile dönüştürmüş oldu. Kullanılan bu yöntemin bir diğer sonucu da Ortodoks yaklaşımın dışında kalan ‘başka’ iktisatları da marjinalleştirebilmesiydi.

1970’lerle uluslararası iktisadî sorunlar, uluslararası iktisadî ilişkiler yönetimindeki dönüşümler, enflasyondan durgunluğa, işsizlikten yoksulluğa, uluslararası gerilimlerden pazar sorunlarına, iklim değişikliğinden uluslararası terörist saldırılar ve bölgesel müdahalelere geçen 30 yıllık sürede çözüm bulmak bir yana, gittikçe artan küresel ve yerel ölçekli sorunlar, doğrudan veya dolaylı düşünce üretme alanı üzerinde de etkili olmuştur. Nitekim, Neo-klasik – Keynesci Sentez, 1970’lerle birlikte, neoklasik iktisat ve

⁴ Cf., Hutchison, T.W. “The Market and Franchise, or 1867 and All That”, Hutchison, T.W. **The Politics and Philosophy of Economics**, Oxford: Basil Blackwell, 1983, s. 29 – 32 ; F. Güngör – M. Özügürü “İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği yay., 2001, s.453 – 463.

⁵ Bkz., Müller – Plantenberg URS “ Kapitalizmin Üçüncü Büyük Bunalımının Tarihsel ve Siyasal Bir Yorumu”, **Kriz, Neo – Liberalizm ve Reagan Dosyası**, Zarakolu, R. (der.), İstanbul: Alan yay., 1985, s.24 – 27. Müller – Plantenberg bu ifadenin Hilferding’e ait olduğunu aktarıyor.

⁶ Bkz., Spero, J.E. **The Politics of International Economic Relations**, New York: St. Martin’s Press, 1990, s.33; 36 – 41.

⁷ Bkz., Alada, **op.cit.**, s.5.

⁸ Bkz., Mayer, T. **Truth versus Precision in Economics**, Vermont:Edward Elgar,1993, s.56 – 66.

⁹ Marshall iktisatta matematiğin kullanımını şöyle tarif ediyordu: “1/ Matematiği araştırma aracı olarak değil, bir kısa ifade yolu olarak kullanın ; 2/ İstediginizi ifade edinceye kadar matematik kullanmayı sürdürün; 3/ İngilizceye çevirin[yazıya dökün] ; 4/ Gerçek yaşamda önemi olan örneklerle açıklayın; 5/ Matematiksel bölümü yok edin; 6/ Eğer 4/’te başarılı olamazsanız 3/’ü yok edin. Ben bunu çok yaptım” (aktaran Buğra, A. **İktisatçılar ve İnsanlar**, İstanbul: İletişim yay., 2001, s.158).

Keynesci iktisat geleneklerinin içinden ve dışından eleştirilere maruz kalmıştı. Avusturya Okulu, yeni liberal fikirleriyle Hayek, Buchanan, Friedman'ın çıkışları, Marxist iktisat, eski kurumcu iktisat, öz ve post-Keynesci iktisatçıların eleştirileri, iktisadi düşünce tarihçilerinin münferit eleştirileri, Neoklasik – Keynesci Sentezin hâkimiyetini sarstı. Bu sarsıntıda 1980'lerle birlikte uluslararası kurumların - IMF, Dünya Bankası gibi – bakışlarında ortaya çıkan değişimler de rol oynamıştı. 1950'lerde ülkelere istikrar tedbirleri yanında devlet planlama örgütünü de tavsiye edebilen IMF, 1980'lerle özelleştirmeleri dayatmaya başlamıştı. Karma ekonomi modelinin arkasındaki güçler sahnedeki çekilmişti.

Son 30 yıldır, eski ortodoksiye yöneltilen eleştiriler, kapitalizmin kurumsal gerileyişi ve şekil değişimi esnasında gerçek hayatta yaşanan sorunların iktisat kuramları ve bu kuramlara dayanan uygulamalar tarafından hiçbir şekilde karşılanamamasından güç almaktaydı. Neoklasik – Keynesci iktisat evliliğinin bitişiyle yalnız kalan merkezdeki formel neoklasik iktisat, bu arada piyasa örgütlenmesiyle de barışık olmadığını düşündüğü gelişme iktisadi ve benzeri alt disiplinlerden de sıyrılıyor, kesinliği amaçlayan varsayımlarını koruyarak, diğer iktisat okullarının fikirlerini ve diğer sosyal bilimlerin temalarını sömürgeleştirmeye başlıyordu. 'Yeni sosyolojik iktisat', 'yeni tarihçi iktisat', 'yeni kurumcu iktisat', 'hukuk ve iktisat', 'anayasal iktisat', 'kamu tercihi yaklaşımı' bu çabalar sonucunda doğdu. Kısaca, iktisat kuramları içinde **yeni iktisat**, neoklasik iktisadın devamı niteliğindeki yaklaşım ve önermeleriyle, **yeni liberalizm** de uygulamalarda ve siyasalardaki tutumu ile hakim iktisat ve siyaset düşüncesinin yeni adı oldu. Genel olarak iktisat düşüncesinde bugün bu anlayış hâkimdir ama hükümler değildir¹⁰. Çünkü, 1970'lerle ortaya çıkan küresel nitelikli sorunlar, 1950'li ve 1960'lı yıllarda formel iktisadın hakimiyeti altında marjinalleşen okul ve düşüncelere yeni ufuklar açtı. Bu heterodoks iktisat akımları arkalarına reel kapitalizmin sorunlarının yarattığı rüzgârı da alarak kuramlarını, felsefelerinin sağladığı olanaklar ölçüsünde, yenilediler, bakış açılarını sorguladılar.

Günümüzde hem ortodoksi, hem de muhalif ya da merkez dışındaki iktisat anlayışları 'tek tip' olma özelliğini göstermiyor. 'Yeni iktisat'ın çoklu ortodoksisi karşısında heteredoks çoklu bir akımlar kümesi duruyor.

İktisat bilimini yakından ilgilendiren bir diğer dönüşüm de sosyal bilimlerin yaklaşmasıdır. 1946 - 1973 arasındaki dönem, aynı zamanda, sosyal bilimlerin kendi içinde sınıflandırma ve kompartımanlara ayırmanın en yoğun yaşandığı yıllardır. Sosyal bilimlerin tarihinin hiçbir döneminde uzmanlaşma bu kadar abartılmamıştır. Ancak, 1973'ten günümüze ağırlaşan yerel, bölgesel, ulusal ve küresel her boyutta sorunlarıyla başa çıkma zorunluluğu, iktisat düşüncesini, sosyoloji, tarih, siyaset, hukuk gibi diğer sosyal bilimlerle beraber **disiplinler üstü** yaklaşıma yöneltiyordu. Örneğin, gelişme fikrine yakından bakıldığında şu tesbitleri yapmak mümkün olabilmektedir; gelişme konusu 1950'ler, 1960'larda ele alındığında dar iktisadi büyüme, planlama sorunsalı içinde kavranacaktı. Oysa, bugün gelişme sorunları, hak ve özgürlükler, iktisadi büyüme, nüfus sorunu, beslenme, insan yapabilirliği, yoksulluk, kadın eylemliliği gibi sadece iktisat biliminin ilgi alanına düşmeyen, sosyoloji, siyaset bilimi, tarih, uluslararası ilişkiler alanları ile de kesişen boyutlara sahiptir. Eğer hemen bir öneri ortaya konmak istenirse, Türkiye'de halen

¹⁰ Alada, A.D., **op.cit.** (2004), s.15.

okutulan gelişme iktisadı dersinin ‘Gelişme İncelemeleri’ adıyla yenilenmesi daha yerinde olurdu.

Hâkim, ortodoks iktisat düşüncesi ile çevrede duran heteredoks akımlar kümelerinin her ikisi de bir bakıma disiplinlerarasılaşmayı denemektedirler. Ama temel farklılık, heteredoks akımların temel varsayımlarını mükemmel bilgi, tam rekabet, dengeye dönüş eğilimi, kendi çıkarını düşünen akılcı (rasyonel) insan gibi çekirdek postülalara bağlamayarak, farklı disiplinleri, ortaklık, işbirliği içinde sorunları kavrama ve çözüm yollarını arama çabası olarak görmeleridir. Oysa ‘yeni iktisat’ sözü edilen postülalara dokunmadan, bunlarla uyum sağlayabilecek tema, kavram ve önermeleri diğer disiplinlerden **koparma** arayışındadır. Bu tavır ilginç bir paradoksa daha zemin hazırlamıştır; siyasaları ve uygulamaları ile yeni liberalizm kendi köklerinden de yabancılaşabilmiştir¹¹. Zira Petty, Smith, J.S.Mill¹² gibi öncü düşünürlerin kuramları ve önermeleri disiplinler üstü yaklaşımın da ilk örneklerindedir. Bu yönüyle, öncü iktisat düşünürleri, menfaati peşinden giden akılcı insan ve benzeri postülaları bilmelerine rağmen dikkatlice daha esnek varsayımlar kullanmışlardır. Örneğin, Smith, Hume kendi menfaati peşinden giden akılcı insan yerine, belki daha fazla vurguyu sempati kavramından yola çıkarak insanın kendisini başkasının, ötekinin yerine koyarak hareket edebildiği, kendi dışımızdaki insan ve insanların önceliklerine kaydırabilmişlerdir. Bu da beraberinde kamusal hakların, kamu hizmetinin dışlanmadığı, aksine her an merkeze çekilebilen bir tutumu da açığa çıkarmaktaydı. Oysa, ‘yeni iktisat’, neoklasik iktisadın sınırları önceden belirlenmiş kapalı ve başta bireyci, akılcı insan varsayımları; uygulamada, yeni liberalizmin kamu yerine özel sektörü, projeci yönetim yaklaşımıyla özel sektör yanında yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarını ikame eden bir tutumu benimseyerek toplumsal adalet ve etik anlayışı ya görmezden gelmiş ya da ikinci plana atmıştır.

İktisat düşüncesinin yakın dönemdeki bu genel evrim çizgisinin dikkate değer bazı boyutlarını tesbit ettikten sonra, bu çerçevede Türkiye’de iktisat öğretimi ve iktisat okuyazarı olmanın önündeki bazı engellere değinilecektir.

- III -

Türkiye’de iktisat öğretiminin sorunları daha ziyade ‘ders kitabı iktisadı’ üzerinden tartışılmaktadır. Bu da çoğu zaman iktisat okuyazarlığı ya da öğretiminin önündeki sorunlara yaklaşılmasına mani olmaktadır. Örneğin, Profesör Gülten Kazgan’a göre:

“AGÜ’le [Az gelişmiş ülkelerle] ilgili konuları işleyen ‘Kalkınma İktisadı’ 1950’li ve 1960’lı yıllarda, bu ülkelerle birlikte Türkiye’de de ders programlarında ağırlık taşıyordu. Neo klasik iktisat okulu[nu] makro teori ve büyüme teorilerinde egemen olmaktan çıkaran Keynes Okul’u vardı...Marx’gil teorilere pek geniş yer verilmese de, hiç

¹¹ Alada, A.D. “Öncü İktisat Düşünürleri Yeni Liberalizme Karşı (mı?)”, **Toplum ve Bilim**, No. 108, 2007, s.167 – 185.

¹² J. S. Mill’in **Principles of Political Economy** adlı eserinin ilk üç bölümü ‘saf’ iktisat metinleri olarak değerlendirilse de 4. ve 5. bölümler daha ziyade uygulama sorunlarını gündeme getirdiği metinlerdir ve yazarın ölümüne dek yaptığı eklemelerle disiplinler üstü bir yaklaşımın da örneklerini sunar.

olmazsa iktisadi sistemler, iktisadi doktrinler, büyüme gibi derslerde farklı bir çözümleme yöntemi olarak anlatılabiliyordu...1980'li yıllarda durum artık çok farklı...Keynes Okulu Neoklasik iktisat'ın uzantıları tarafından sahne dışına itildi. Kalkınma iktisadı, neredeyse bir tarihi kalıntı sayılmaya başlandı ve...Marxist iktisat ise siyasi açıdan uğraşması iyice sakıncalı ve tehlikeli bir konu haline girdi. Böylece rekabetin erdemlerine inanan Neoklasik iktisat, iktisadi düşüncede bütün rekabeti ortadan kaldırdı... düşünce tekeli kurdu"¹³.

Bu tabloya göre, biraz evvel ikinci bölümde ele alınan iktisadın genel evrim çizgisi Türkiye'de sanki tersine işliyormuş gibi duruyor. Profesör Kazgan'a göre 1950'ler ve 1960'larda iktisat öğretimi alabildiğine rekabetçi kuramlarla yürütülürken 1980'lerle durum tersine dönüyor. Ayrıca iktisat okulları karşılaştırılırken varsayımları ve felsefeleri tartışılmıyor. Bu tesbit, 1946 sonrasında yükselişe geçen iktisatta formalizmi¹⁴ sorun olarak düşünmeyen bir bakış açısını da yansıtıyor. Örneğin Profesör Kazgan ile aynı dönemlerde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde öğretim üyeliği yapan Profesör Sencer Divitçioğlu¹⁵ ve Profesör Asaf Savaş Akat¹⁶ da formel iktisada inanıyorlardı. 1946 sonrasında, daha önce aktarıldığı gibi Petty'den J.M. Keynes'e ulaşan evrim çizgisinin kuram – uygulama birlikteliği, ampirik bilgi – formel bilgi dengesi, bilgisizlikler ve belirsizlikleri önemseyerek kuramları ve uygulamaları bu öncüllere göre tasarlayan anlayış 1946 – 1973 arasında adeta terk edilmişti. Oysa ülkemizde bu önemli kopuş fark edilmiyor, hâkim iktisatın mantıksal – matematiksel soyut kuramı tartışılmadan benimseniyor ve öğretilmeye çalışılıyordu. Eğer karşı çıkılacaksa bu merkezden dışarıya çıkarak, Marx'a, Sraffa'ya ya da Ricardo'ya yönelerek, Kalkınma İktisadı'ndan destek alarak yapılıyordu. Ama bu düşünürlere de formel bir bakış açısıyla yaklaşılıyordu. Nitekim Marxist İktisatta yazarlarımızın en çok emek harcadıkları konuların başında emek değer kuramı ve dönüşüm sorunu gelmesi tesadüf olmamalıdır.

Türkiye'de son yıllarda iktisat öğretimi üzerine yazılarda, iktisadi düşünce tarihi ve iktisat felsefesinin önemi vurgulanmakla birlikte, tek iktisat anlayışının yarattığı kısırlık konusunda genel bir mutabakat söz konusu¹⁷ olmakla birlikte, hangi çevirilerden başlanacağı, hangi okuldan, Marxist, Kurumcu, Post – Keynesci hareket edileceği açık olarak tartışılmamaktadır. Felsefe denildiği zaman da hangi felsefeden yana olunacağı,

¹³ Kazgan, G. "İktisat Nasıl Okutulmalı?", **ODTÜ Gelişme Dergisi**, C.4, No.1, 1987,s.76 – 77.

¹⁴ Bu konuda örneğin bkz., Blaug, M. "Disturbing Currents in Modern Economics", **Challenge**, Mayıs – Haziran, 1998.

¹⁵ Bkz., Akat, A.S. "Sencer Divitçioğlu: 'Benim Derdim Bilinmeyen Şeyleri Çözmek', **Cogito: Şakanın Sırası Değil**, 26, Bahar, 2001, s.52 -53.

¹⁶ Bkz., Akat, A.S. **İktisadi Analiz**, İstanbul: 1980. Profesör Kazgan, Divitçioğlu ve Akat eserlerinin çoğunda Neoklasik iktisata ciddi eleştiriler getirmişlerdir. Burada öne çıkarılan husus düşünürlerin eleştirel pozisyonlarından ziyade neoklasik iktisada yönelik yöntemsel ve felsefi tutumlarıdır. Eleştirel pozisyonlarını korumakla birlikte, bu hâkim okulun getirdiği **formelliği** veya başka bir bakışla, **kesinlik** bilgisini hiçbir zaman sorun olarak ele almamışlardır. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde o dönem öğretim üyeliği yapan Profesör Yılmaz Akyüz de neoklasik iktisadı eleştirdi, ancak, Neo Keynesci İktisat, Sraffa İktisadı, Marxist iktisat gibi alternatif arayışlarında da yine **formel** bir muhakemeyi benimsedi (Bkz., Akyüz, Y. **Sermaye Bölüşüm Büyüme**, Ankara: 1977).

¹⁷ Bkz., Ruben, E. "İktisat Öğretimi Üzerine Bir Yazın Taraması", **İktisat Eğitimi**, Uygur, E. (der.), Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu yay., 2005, s.125 – 137.

pozitivizm ve ampirisizmin sorunlarının iktisatta nasıl aşılabacağı, kesinlik arayışının mı gerçek arayışının mı tarafı olunacağı? İktisatta kamusal hak ve adalet fikrinin yerinin ne olup ne olmadığı? Demokrasi, adalet ve özgürlük konularının iktisatçıyı ilgilendirip ilgilendirmediği de açıklıkla tartışılmamaktadır. Neo klasik iktisadın öncülleri ile yeterince hesaplaşıyor mu? Tüm bu sorular cevapsız kaldıkça iktisatta okuryazar olmanın kapıları da açılmayacaktır. Marx'ı tartışabiliyor muyuz? Smith'le yüzleşebildik mi? Keynes'i kendi dilimize çevirebildik mi? İktisatta neyi araştırıyoruz?

İktisat okuryazarı olabilmek için öyle donanıma sahip olunmalı ki küresel ve yerel sorunları kavrayıp, önermeler ve modeller ortaya atabilmek için, diplomasi tarihi, siyasi tarih, sosyal tarih, siyasi düşünceler tarihi, idare tarihini de kavramış olmak gerekmektedir. Keynes öncesi düşünürleri izlemek onların iktisadı nasıl disiplinler üstü bir anlayışla kavradıklarını satır, satır incelememiz ve tartışmamız gerekiyor. Her düşünce okuluna, her düşünürün dünyasına girmeli, ama bir kez bu dünyalara girildiğinde düşünürün her yazdığını okuduktan sonra serbestçe kanaat açıklamak gerekiyor. Bu da yetmiyor, şayet kapitalizmin bugün sunduğu adaleti yeterli buluyorsak, inisiyatif almanın, yapabilirlik geliştirmenin, özgür olmanın sadece girişimci olarak sermaye sahiplerine ait olduğunu düşünüyorsak, yine iktisat biliminin tablosu eksik kalacaktır. Tabloyu eksiksiz tamamlamak için kamusal haklar ve özgürlükleri koruyan bir kamu anlayışı ile herkese, her kesime inisiyatif alanı hazırlamak ve bunu tahayyül etmek gerekmektedir. Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Akat, A.S. “Sencer Divitçioğlu: ‘Benim Derdim Bilinmeyen Şeyleri Çözmek’, **Cogito: Şakanın Sırası Değil**, 26, Bahar, 2001
- Akat, A.S. **İktisadi Analiz**, İstanbul: 1980
- Akyüz, Y. **Sermaye Bölüşüm Büyüme**, Ankara: 1977
- Alada, A.D. “İktisat Düşüncesinde Felsefi Yaklaşımın Önemi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, C. 59, No. 2, Nisan – Mayıs 2004.
- Alada, A.D. “Öncü İktisat Düşünürleri Yeni Liberalizme Karşı (mı?)”, **Toplum ve Bilim**, No. 108, 2007
- Blaug, M. “Disturbing Currents in Modern Economics”, **Challenge**, Mayıs – Haziran, 1998.
- Buğra, A. **İktisatçılar ve İnsanlar**, İstanbul: İletişim yay., 2001
- Güngör, F. –Özüğurlu, M. “İngiliz Yoksul Yasaları: Paternalizm, Piyasa ya da Sosyal Devlet”, **Cevat Geray’a Armağan**, Ankara: Mülkiyeliler Birliği yay.,2001
- Hutchison, T.W. **Changing Aims in Economics**, Oxford: Blackwell, 1992
- Hutchison, T.W. “The Market and Franchise, or 1867 and All That”, Hutchison,T.W. **The Politics and Philosophy of Economics**, Oxford: Basil Blackwell, 1983
- Kazgan, G. “İktisat Nasıl Okutulmalı?”, **ODTÜ Gelişme Dergisi**, C.4, No.1, 1987
- Mayer, T. **Truth versus Precision in Economics**, Vermont:Edward Elgar,1993
- Müller – Plantenberg URS “ Kapitalizmin Üçüncü Büyük Bunalımının Tarihsel ve Siyasal Bir Yorumu”, **Kriz, Neo – Liberalizm ve Reagan Dosyası**, Zarakolu, R. (der.), İstanbul: Alan yay., 1985
- Ruben, E. “İktisat Öğretimi Üzerine Bir Yazın Taraması”, **İktisat Eğitimi**, Uygur, E. (der.), Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu yay., 2005
- Spero, J.E. **The Politics of International Economic Relations**, New York: St. Martin’s Press, 1990